
ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКА

Отримано: 10 листопада 2025 р.

Прорецензовано: 3 грудня 2025 р.

Прийнято до друку: 10 грудня 2025 р.

email: Svitlana.Novoseletska@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3546-5791>

email: natalia.shapran@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-4521>

email: tetiana.yakovchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6520-2139>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-28\(96\)-3-5](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-28(96)-3-5)

Новоселецька С. В., Шапран Н.В., Яковчук Т. В. Перекладацький аспект спеціальної нелітературної лексики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 28(96). С. 3–5.

УДК: 81'25

Новоселецька Світлана Володимирівна,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри англійської мови та літератури
Національного університету «Острозька академія»

Шапран Наталія Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови та літератури
Національного університету «Острозька академія»

Яковчук Тетяна Володимирівна,

викладач кафедри мовної медіації

Національного університету «Острозька академія»

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ СПЕЦІАЛЬНОЇ НЕЛІТЕРАТУРНОЇ ЛЕКСИКИ

У статті «Перекладацький аспект спеціальної нелітературної лексики» розглядаються теоретичні й практичні аспекти перекладу лексики, яка не належить до художнього стилю, але є важливою складовою професійної та повсякденної комунікації. До такої лексики віднесено терміни, жаргонізми та елементи сленгу, які мають чітке контекстуальне і функціональне забарвлення. Автор аналізує основні труднощі, що виникають у процесі перекладу цієї лексики, зокрема проблеми еквівалентності, зміни або втрати змістових відтінків, а також передачі стилістичних особливостей у текстах різних жанрів.

Увага приділяється основним стратегіям перекладу: транскрипції, калькуванню, адаптації, використанню функціональних аналогів, а також описовому перекладу. Особливо наголошується на важливості урахування соціокультурного контексту, адже лексика, що розглядається, часто глибоко вкорінена в мову певної професійної або соціальної спільноти. З огляду на це, перекладач повинен не лише володіти мовною компетентністю, а й розуміти культурні коди та специфіку комунікативних ситуацій у мові оригіналу та мові перекладу.

У статті підкреслюється необхідність адаптації перекладу до очікувань цільової аудиторії, що забезпечує ефективність міжмовної комунікації. Робиться висновок про доцільність комплексного підходу до перекладу спеціальної нелітературної лексики, що поєднує мовну точність, стилістичну адекватність і культурну релевантність.

Ключові слова: переклад, нелітературна лексика, термінологія, професійний жаргон, сленг, еквівалентність, контекст, соціокультурний аспект.

Svitlana V. Novoseletska,

PhD in Psychological Sciences, Associate Professor at the Department of English Language and Literature,
The National University of Ostroh Academy

Nataliia V. Shapran,

PhD (Philology), Senior Teacher, Department of English Language and Literature,
The National University of Ostroh Academy

Tetiana V. Yakovchuk,

lecturer Department of Language Mediation,
The National University of Ostroh Academy

TRANSLATION ASPECT OF SPECIAL NON-LITERARY VOCABULARY

The article "Translation Aspect of Special Non-Literary Vocabulary" examines the theoretical and practical aspects of translating vocabulary that does not belong to the artistic style, but is an important component of professional and everyday communication. Such vocabulary includes terms, professional jargonisms, and slang elements that have a clear contextual and functional coloring. The author

analyzes the main difficulties that arise in the process of translating this vocabulary, in particular, the problems of equivalence, change or loss of semantic nuances, as well as the transmission of stylistic features in texts of various genres.

Attention is paid to the main translation strategies: transcription, tracing, adaptation, the use of functional analogues, as well as descriptive translation. The importance of taking into account the socio-cultural context is especially emphasized, since the vocabulary under consideration is often deeply rooted in the language of a certain professional or social community. In view of this, the translator must not only possess linguistic competence, but also understand cultural codes and the specifics of communicative situations in the original language and the target language.

The article emphasizes the need to adapt the translation to the expectations of the target audience, which ensures the effectiveness of interlingual communication. The conclusion is drawn about the feasibility of a comprehensive approach to the translation of special non-literary vocabulary, combining linguistic accuracy, stylistic adequacy and cultural relevance.

Keywords: translation, non-literary vocabulary, terminology, professional jargon, slang, equivalence, context, socio-cultural aspect.

Актуальність теми дослідження – у сучасному світі спостерігається інтенсивний розвиток міжнародних відносин у різних сферах – економіці, політиці, науці, техніці, культурі тощо. Це зумовлює потребу в якісному перекладі спеціальних текстів, що містять нелітературну лексику, для забезпечення ефективного обміну інформацією між фахівцями різних країн. Науково-технічний прогрес призводить до постійного виникнення нових термінів та понять у різних галузях знань. Перекладачі повинні бути обізнаними з цими новими термінами та вміти адекватно їх перекладати, враховуючи контекст та особливості відповідної галузі. Нелітературна лексика охоплює широкий спектр мовних явищ, включаючи терміни, професіоналізми, жаргонізми, сленг тощо. Кожен з цих типів лексики має свої особливості та вимагає від перекладача застосування відповідних стратегій перекладу. Значення нелітературної лексики часто залежить від контексту, в якому вона вживається. Перекладач повинен враховувати цей фактор, щоб забезпечити точність та адекватність перекладу. Незважаючи на важливість перекладу нелітературної лексики, ця тема залишається недостатньо дослідженою в порівнянні з перекладом літературних текстів. Існує потреба в подальших дослідженнях, які б сприяли розробці ефективних методів та стратегій перекладу нелітературної лексики.

Метою нашої статті є – дослідити особливості перекладу спеціальної нелітературної лексики з однієї мови на іншу та розробити практичні рекомендації для перекладачів, що працюють з текстами різних галузей знань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переклад спеціальних текстів, що містять значну кількість нелітературної лексики, є складним завданням для перекладача. Ця складність зумовлена не лише лінгвістичними, але й екстралінгвістичними факторами, такими як специфіка термінології окремих галузей, соціокультурні особливості професійних спільнот та необхідність забезпечення адекватного розуміння тексту цільовою аудиторією. Нелітературна лексика в спеціальних текстах представлена різними шарами: від усталеної термінології до професійних жаргонізмів та сленгу, що вимагає від перекладача глибоких знань у відповідній галузі та володіння різними стратегіями перекладу (Комісаров: 1990. – 175 с.).

Досліджуючи спеціальну нелітературна лексика вичленно, що охоплює:

- Термінологію: це система спеціальних слів або словосполучень, що використовуються в певній галузі науки, техніки, мистецтва тощо. Терміни характеризуються точністю, однозначністю та системністю.
- Професійний жаргон: це різновид нелітературної лексики, що використовується в межах певної професійної групи для спрощення комунікації та позначення специфічних понять. Професійний жаргон може бути зрозумілим лише для членів цієї групи.

- Сленг: це емоційно забарвлена лексика, що відхиляється від загальноприйнятих норм і використовується в певних соціальних групах, зокрема професійних. Сленг часто є експресивним і може швидко змінюватися (Рацкер: 1974. – 85-86 с.).

Переклад спеціальної нелітературної лексики пов'язаний з низкою проблем:

- Відсутність прямих еквівалентів: часто терміни або жаргонізми однієї мови не мають точних відповідників в іншій.
- Полісемія та омонімія: один і той самий термін може мати різні значення в різних галузях.
- Контекстуальна залежність: значення нелітературної лексики може змінюватися залежно від контексту.
- Соціокультурні відмінності: професійний жаргон та сленг відображають специфіку культури відповідної професійної спільноти.

Для подолання зазначених проблем перекладачі використовують різні стратегії:

- Пошук еквівалентів: використання усталених термінів-відповідників у цільовій мові.
- Калькування: створення нового терміна шляхом буквального перекладу елементів вихідного терміна.
- Описовий переклад: пояснення значення терміна за допомогою розгорнутого опису.
- Транслітерація та транскрипція: передача звучання або написання іншомовного слова засобами цільової мови.
- Контекстуальна адаптація: внесення змін до перекладу з метою забезпечення його адекватності в конкретному контексті.
- Використання словників та глосаріїв: звернення до спеціалізованих джерел для пошуку відповідних термінів (Рацкер: 1974. – 70 с.).

Досліджуючи проблеми перекладу спеціальної нелітературної лексики слід виокремити:

Відсутність прямих еквівалентів: Часто терміни або жаргонізми однієї мови не мають точних відповідників в іншій.

Приклад: Англійський термін "hardware" у сфері комп'ютерних технологій зазвичай перекладається як "апаратне забезпечення". Однак, сленговий вираз "hack" (в значенні "несанкціонований доступ") не має однозначного еквівалента в українській мові, тому використовуються описові переклади, як "злам", "незаконне проникнення" або калькування "хак" (Venuti: 2008. – 175 с.)

Полісемія та омонімія: Один і той самий термін може мати різні значення в різних галузях. **Приклад:** Термін "bank" в економіці означає "банк" (фінансова установа), а в географії – "берег річки". У комп'ютерній сфері "bank" може означати "банк пам'яті".

Контекстуальна залежність: Значення нелітературної лексики може змінюватися залежно від контексту. **Приклад:** Слово "crash" у авіації означає "авіакатастрофу", а в комп'ютерній сфері – "збій системи".

Соціокультурні відмінності: Професійний жаргон та сленг відображають специфіку культури відповідної професійної спільноти. **Приклад:** У програмістів існує жаргонний вираз "debug" (від англ. "налагоджувати"), що означає процес виправлення помилок у коді. В українській мові відповідний жаргонізм може бути "фіксити" (від англ. "fix").

Для подолання зазначених проблем перекладачі використовують різні стратегії:

Пошук еквівалентів: Використання усталених термінів-відповідників у цільовій мові. **Приклад:** Термін "algorithm" перекладається як "алгоритм". **Калькування:** Створення нового терміна шляхом буквального перекладу елементів вихідного терміна. **Приклад:** "User-friendly" – "дружній до користувача". **Описовий переклад:** Пояснення значення терміна за допомогою розгорнутого опису. **Приклад:** Замість неологізму "cloud computing" можна використовувати описовий переклад "хмарні обчислення" або "обчислення в хмарі". (Munday, 2016.-134с.)

Транслітерація та транскрипція: Передача звучання або написання іншомовного слова засобами цільової мови. **Приклад:** "Software" – "софт", "hardware" – "хард".

Контекстуальна адаптація: Внесення змін до перекладу з метою забезпечення його адекватності в конкретному контексті. **Приклад:** Фраза "to pull the plug" в одному контексті може означати "вимкнути живлення", а в іншому – "припинити проект".

Важливим аспектом перекладу спеціальної нелітературної лексики є врахування соціокультурного контексту та особливостей цільової аудиторії. Перекладач повинен розуміти, як сприймається та використовується нелітературна лексика в професійній спільноті, для якої призначений переклад. Необхідно також враховувати рівень знань та професійну підготовку цільової аудиторії, щоб забезпечити адекватне розуміння тексту. **Приклад:** Переклад медичного тексту для лікарів буде відрізнятися від перекладу медичної брошури для пацієнтів. У першому випадку можна використовувати складну термінологію, а в другому – необхідно спростити мову та пояснити терміни доступно для неспеціалістів. Наприклад, термін "myocardial infarction" для лікарів може залишатися без змін, а для пацієнтів його краще перекласти як "інфаркт міокарда" або "серцевий напад" (Pym: 2010. – 98 с.).

Висновки. Переклад спеціальної нелітературної лексики є складним і багатограним процесом, що вимагає від перекладача не лише лінгвістичних знань, але й глибокого розуміння специфіки відповідної галузі та соціокультурного контексту. Використання різноманітних стратегій перекладу, врахування особливостей цільової аудиторії та постійне вдосконалення професійної компетентності є запорукою якісного та адекватного перекладу спеціальних текстів.

Нелітературна лексика охоплює широкий спектр мовних явищ, від усталеної термінології до динамічного та емоційно забарвленого сленгу. Кожен з цих рівнів вимагає індивідуального підходу та застосування відповідних стратегій перекладу.

Відсутність прямих еквівалентів, полісемія та омонімія термінів, контекстуальна залежність значення – все це створює значні труднощі для перекладача. Успішне вирішення цих проблем залежить від здатності перекладача аналізувати контекст, враховувати семантичні та стилістичні нюанси та застосовувати адекватні стратегії перекладу, такі як пошук еквівалентів, калькування, описовий переклад, транслітерація, транскрипція та контекстуальна адаптація.

Переклад нелітературної лексики не може здійснюватися у вакуумі. Перекладач повинен чітко усвідомлювати, для кого призначений переклад, який рівень знань та професійної підготовки має цільова аудиторія, та який соціокультурний контекст оточує використання відповідної лексики. Наприклад, переклад термінів для фахівців вимагає точності та використання вузькоспеціалізованої термінології, тоді як переклад для широкої публіки потребує спрощення та пояснення складних понять.

У випадку з перекладом професійного жаргону та сленгу, перекладач виступає не лише як лінгвістичний посередник, але й як інтерпретатор культурних та професійних кодів. Він повинен не просто перекласти слова, але й передати їхній емоційний та стилістичний заряд, враховуючи специфіку відповідної професійної спільноти. Для ефективного перекладу спеціальної нелітературної лексики необхідно використовувати різноманітні стратегії: калькування, транскодування, описовий переклад, адаптацію тощо. Успішність перекладу залежить від здатності перекладача точно передати зміст і функцію терміну у цільовій мові, зберігаючи при цьому зрозумілість і стилістичну відповідність тексту.

Таким чином, переклад спеціальної нелітературної лексики потребує міждисциплінарного підходу, ретельного аналізу контексту, знання професійного жаргону та володіння сучасними термінологічними ресурсами.

Сфера спеціальної нелітературної лексики є динамічною та постійно розвивається. З'являються нові терміни, змінюється значення існуючих, виникають нові жаргонізми та сленгові вирази. Тому для успішного перекладу в цій сфері перекладач повинен постійно вдосконалювати свої знання, слідкувати за новими тенденціями у відповідних галузях та поповнювати свій лексичний запас.

Враховуючи всі ці аспекти, можна стверджувати, що якісний переклад спеціальної нелітературної лексики є важливим фактором успішної комунікації в різних сферах професійної діяльності та сприяє обміну знаннями та досвідом між представниками різних культур та професійних спільнот.

Література:

1. Комісаров В.Н. Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти). М.: Вища школа, 1990.
2. Ретскер Я.І. Теорія перекладу і перекладацька практика. М.: Міжнародні відносини, 1974.
3. Дутчак І. М. (2015). Переклад англійського молодіжного сленгу українською мовою: лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти.
4. Серія статей в журналах "Translation Studies", "The Translator", "Target", "Meta" та інших провідних журналах з перекладознавства.
5. Venuti L. (2008). The translator's invisibility: A history of translation. Routledge.
6. Munday J. (2016). Introduction to translation studies. Routledge.
7. Pym A. (2010). Exploring translation theories. Routledge.
8. Wright S. E., & Budin, G. (Eds.). (2001). Handbook of terminology management (Vol. 2). John Benjamins Publishing.
9. Bowker L. (2002). Computer-aided translation technology: A practical introduction. University of Ottawa Press.

References:

1. Komisarov V.N. Theory of Translation (linguistic aspects). M.: Vyscha Shkola, 1990.
2. Retsker Y.I. Theory of Translation and Translation Practice. M.: International Relations, 1974.
3. Dutchak, I. M. (2015). Translation of English Youth Slang into Ukrainian: Linguistic-Cognitive and Pragmatic Aspects.
4. A series of articles in the journals "Translation Studies", "The Translator", "Target", "Meta" and other leading journals in translation studies.
5. Venuti L. (2008). The translator's invisibility: A history of translation. Routledge.
6. Munday J. (2016). Introduction to translation studies. Routledge.
7. Pym A. (2010). Exploring translation theories. Routledge.
8. Wright S. E., & Budin, G. (Eds.). (2001). Handbook of terminology management (Vol. 2). John Benjamins Publishing.
9. Bowker L. (2002). Computer-aided translation technology: A practical introduction. University of Ottawa Press.